

картина світу»);

2) кожна мова «малює» свою картину як концептуальне відображення дійсності засобом культуронімів інакше, ніж це роблять інші мови. Музика окреслює картину світу через чуттєві образи.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Отже, матеріальна й духовна культура є головними джерелами культурно зумовлених явищ. Хоча фактично світ однаковий для всіх людей, у кожного народу існує своя картина світу. Він з максимальною точністю відтворює бачення світу того або того народу, але не спотворює його, а пропускає через власну свідомість, і це спричиняє до формування мовних розходжень або реалій. Ціннісна семантика категорії «національна культура» полягає не тільки в можливості узагальнити рівні ієрархії музики, але й в урахуванні позамузичної специфіки: мови, освіти й науки як культурних феноменів окремого народу.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бархударов Л. С. К вопросу о типах межъязыковых лексических соответствий / Л. С. Бархударов. – Иностранный язык в школе. – 1980. – № 5. – С. 14–18.
 2. Гумбольдт В. фон Избранные труды по языкознанию; [пер. с нем. языка под ред. и предисл. докт. фил. наук проф. Г. В. Рамишвили]. – 2-е изд. / Вильгельм фон Гумбольдт. – М.: Изд. группа «Прогресс», 2000. – 400 с.
 3. Мистецтво України. Енциклопедія в 5 т. / [А. В. Кудрицький – відп. ред.]. – К.: «Українська енциклопедія», 1995. – 400 с.
 4. Уорф Б. Отношение норм поведения и мышления к языку. Наука и языкознание. Лингвистика и логика / Б. Л. Уорф // Новое в лингвистике. – М., 1960. – С. 135–198.

УДК 37.016:74

ДАВИДОВ Валерій Миколайович – старший викладач кафедри образотворчого мистецтва та дизайну Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, член Національної спілки художників України
 e-mail: tan_u@i.ua

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ «ПЛЕНЕР» У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ПЕДАГОГА-ХУДОЖНИКА

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Важливим напрямом розвитку сучасної педагогічної науки є ґрунтовне дослідження особливостей професійної підготовки майбутніх педагогів-

художників у контексті формування їхньої мистецької компетентності стосовно використання у професійній діяльності різних видів образотворчого мистецтва.

REFERENCES

1. Barhudarov, L. S. (1980). *K voprosu o tipah mezhyazykovykh leksicheskikh sootvetstviy*. [To the question about the types of interlingual lexical correspondences]. Moscow.
 2. Humbolt, V. Fon (2000). *Izbrannye trudy po yazykoznaniiyu; [per. s nem. yazyka pod red. i predisl. dok. fil. nauk prof. H.V.Ramishvili]. – 2-e izd.* [Selected works on linguistics]. Moscow.
 3. Mystetstvo Ukrainy. *Entsiklopediya v 5t. (1995). [A. V. Kudrytskyi – vidp. red.]*. [The Art Of Ukraine. Encyclopedia] Kyiv: «Ukrainska entsiklopediya».
 4. Uorf. B. (1960). *Otnosheniye norm povedeniya I myshleniya k yazyku. Nauka i yazykoznaniiye. Lingvistika I logika*. [The ratio of the norms of behavior and thinking to language. Science and linguistics. Linguistics and logic]. Moscow.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ГАЙДАЙ Лариса Володимирівна – старший викладач кафедри вокально-хорових дисциплін Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, відмінник освіти України.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва.

ПОВОРОЗКО Людмила Андріївна – викладач кафедри вокально-хорових дисциплін Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

HADAID Larysa Volodymyrivna – senior lecture of the vocal-chores department of Kirovohrad Volodymyr Vynnychenko state pedagogical university, the excellent of education of Ukraine.

Circle of research interests: professional training of future teachers of musical art.

POVOROZKO Lyudmyla Andriiivna – lecture of the vocal-chores department of Kirovohrad Volodymyr Vynnychenko state pedagogical university.

Circle of research interests: professional training of future teachers of musical art.

Навчальна практика «Пленер» традиційно входить до фахової підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Поглиблене вивчення змісту пленерної практики посилить якість підготовки молодих педагогів-митців, допоможе сформувати їхній світогляд, естетичні смаки, підвищить педагогічну та художню майстерність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На особливій цінності навчальної практики «Пленер» для становлення педагога-художника наголошено в працях українських та зарубіжних науковців: В. Візер, О. Музики, В. Черватюка, І. Чмелик та інших. Найбільш важливими в контексті нашого дослідження є мистецтвознавчі та педагогічні пошуки С. Коновець, М. Маслова, О. Рудницької, Е. Семешко, В. Чурсіної та інших.

М. Маслов у навчальному посібнику «Пленер» висвітлює питання зародження і розвитку живопису на пленері, розглядає основні етапи роботи над пленерними етюдами, аналізує типові помилки студентів та надає практичні рекомендації до виконання навчальних завдань [4].

У підручнику Г. Беди розглянуті питання методу роботи кольоровими спів відношеннями, важливості цілісного сприйняття природи в умовах пленеру, загального колірної тонового стану освітлення, колористичної єдності об'єктів пейзажу, зображення простору і деталей пейзажу [1].

Аналіз наукових досліджень свідчить, що пленерній практиці відведено важливе місце у навчальному процесі. Навчально-творча діяльність в умовах пленеру, як особливого періоду в навчальному процесі вищого закладу, є одним з аспектів викладання головних фахових дисциплін – композиції, живопису, рисунка тощо. Доцільність такого методичного підходу обґрунтовує В. Черватюк [8].

І. Чмелик зазначає, що пленерна практика є специфічною формою організації навчання, у ході якої майбутні фахівці вдосконалюють свою професійну майстерність, розвивають необхідні для педагога-художника навички, розширюють власний світогляд. Пленерна практика є важливим чинником у системі професійної підготовки майбутніх митців, вчителів образотворчого мистецтва, а її проведення сприяє всебічному розвитку особистості майбутніх художників, націлює на глибоке вивчення та збереження національної та регіональної культури [10].

Зазначимо, що сучасні освітні тенденції у сфері образотворчого мистецтва вимагають модернізації, пошуку нових форм та методів навчання. В цьому контексті пленер, як форма навчання на природі становить науково-педагогічний інтерес.

Метою статті є визначення та аналіз

змістових характеристик навчальної практики «Пленер» у підготовці майбутніх педагогів-художників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Якість професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва, художників функціонально залежить від різноманіття мистецьких явищ, які вивчаються студентами. Пленерна практика проводиться після річних переглядів, екзаменаційних іспитів, на початку літа (червень / липень), або в інший час (залежно від програми), і є продовженням занять з рисунку, живопису та композиції протягом певного періоду. Місце проведення пленеру обирається відповідно до завдань запланованих програмою курсу, час проведення практики – протягом двох тижнів.

Організацію та керівництво практикою студентів (загальне керівництво та контроль результатів) здійснює кафедра образотворчого мистецтва та дизайну Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка на чолі з завідувачем кафедри, а методичне керівництво здійснюють керівники груп, професорсько-викладацький склад кафедри.

Перед початком пленерної практики проводиться настановна конференція з питань навчального процесу, організації оформлення виконаних практичних робіт та строків підведення підсумкового контролю. Навчальна практика завершується підсумковим переглядом, обговоренням та оцінкою творчих робіт, виконаних за програмою курсу, відбором малюнків, ескізів для методичного фонду та звітної виставки.

Завдання навчальної практики «Пленер» передбачають закріплення та поглиблення основних теоретичних положень спеціальних дисциплін: рисунку, живопису, композиції, перспективи, кольорознавства; вдосконалення вмінь студентів спостерігати та аналізувати оточуюче середовище з урахуванням особливостей роботи на пленері, визначати характерні деталі вибраного об'єкту та мотиву зображення; вдосконалення вмінь виконувати пейзаж з урахуванням колірних особливостей пейзажу; розвиток мистецьких здібностей, підвищення рівня художньої культури, формування творчого потенціалу студентів.

Поняття «пленер» (від франц. en plein air – на відкритому повітрі) означає малювання в природних умовах, за природного освітлення. Використовується цей термін також для означення правдивого відтворення колірної багатства природи, численних видозмін кольору в природних умовах при активному впливі світла й повітря.

Гармонію зв'язку між людиною і світом природи надає художникові саме пленерний живопис з постійною практичною роботою і поступовим накопиченням глибоких знань.

Процес навчання живопису на пленері – це процес уважного вивчення природи, яка характеризується безмежним розмаїттям особливостей і явищ навколишнього середовища. Для цього художнику необхідно постійно поповнювати знання про різні елементи флори і фауни, а закріплювати ці знання треба з олівцем і пензлем у руках, не зважаючи на примхи погоди та умови, які не завжди відповідають більш комфортним умовам майстерні. Наполегливість, терпіння і бажання досягти результату, втілити обраний для зображення об'єкт у гарний етюд або начерк – складові серйозної роботи на пленері [9].

Саме робота безпосередньо на відкритому повітрі, в оточенні природних об'єктів, здатна активувати формування творчої самостійності студентів, розвиток особистості, прискорити формування необхідних вмінь та навичок у сфері образотворчого мистецтва та дизайну.

Етюди, замальовки, начерки та ескізи з природи не мають самостійної цінності, але завжди були невід'ємною частиною навчання образотворчому мистецтву, продовженням навчального процесу, необхідним підґрунтям для заняття композицією, рисунком та живописом. Натурою ми називаємо реальну дійсність, яка слугує предметом зображення для художника [2].

На початку пленерної практики вважаємо за необхідне ознайомити студентів з історичними відомостями за тематикою навчальної програми. Зокрема, повідомляємо студентам про те, що генезис явища пленерного живопису сягає своїм корінням кінця XVIII – початку XIX ст., коли швидкий розвиток мистецьких процесів у Європі вимагав від художників інтенсивного пошуку нових засобів, форм, композицій, колориту. Це спонукало митців більше часу проводити на природі, збагачуючи свій живопис різноманітними арт-прийомами та техніками [10]. Пленеризм як явище образотворчості набув розвитку в Англії і пов'язується, зокрема, з мистецькими пошуками Джона Констебля та Річарда Бонінгтона. А з часом пленер стає основою естетики художників, для яких світло й повітря набули самодостатнього значення і суто живописного зацікавлення. При цьому предмети виходять свідомо розмитими, майже не виявленими в конкретних силуетах, оскільки моделюються лише кольором. Така техніка малярства успішно практикувалася французькими імпресіоністами. Художники Ж.-Б. Коро, Ж.-Ф. Мілле, К. Піссаро, П. Ренуар, а також К. Моне зробили відчутний внесок у становлення пленерного живопису. Наприкінці XIX – на початку XX століть відомими російськими майстрами пленерного мистецтва є І. Грабар, К. Коровін, І. Левітан, В. Поленов,

В. Серов.

Розвиток пейзажного живопису в Україні пов'язаний з роботами Т. Шевченка (серія «Мальовнича Україна»). Розквіт цього жанру припадає на кінець XIX ст. Красу України відтворили в своїх полотнах С. Васильківський, С. Світославський, І. Похитонов, П. Левченко, К. Ткаченко.

При аналізі основних законів пейзажного живопису, принципів художнього письма, творчого методу роботи над пейзажем видатних живописців, як-от: С. Герасимова, К. Коро, К. Коровіна, І. Левітана, В. Поленова, П. Чистякова, ми звертаємось до праць В. Візер «Живописна грамота. Основи пейзажу» [2], О. Унковського «Живопис. Питання колориту» [7]. Цінними для підготовки студентів є також методичні рекомендації авторів щодо загальних питань побудови колориту в різних художніх техніках (акварель, гуаш, темпера, олія), розкриття особливостей роботи над пейзажем від односеансних етюдів до станкової картини, виконання практичних робіт.

Серед способів роботи на пленері ми виокремлюємо, як правило, рисунок (тривалий малюнок, замальовку й начерк) та живопис (довготривалий етюд, короткостроковий етюд, кистьовий начерк). Надалі вважаємо за необхідне визначити зміст кожного із них.

Довготривалий малюнок має на меті найбільш повний аналіз зображуваного мотиву. Роботу над довготривалим малюнком можна подати поетапно: 1) композиція зображення, визначення основних пропорційних співвідношень; 2) виявлення конструктивних особливостей зображуваного, пластики, перспективна побудова; 3) передача основних тональних відносин; 4) пророблення об'ємної форми за допомогою світлотіні, робота над деталями зображення; 5) узагальнення малюнка.

Довготривалий малюнок виконується на пленері приблизно 3-6 годин, залежно від формату роботи.

Замальовка є короткостроковим малюнком із завданнями виокремити й передати головне й найбільш характерне в мотиві. Час виконання замальовки від 20 хвилин до 2 годин.

Довготривалий мальовничий етюд, також як і тривалий малюнок, має на меті зобразити мотив з рішенням всіх поставлених завдань по передачі стану природи, простору й найбільш важливих деталей. Робота проводиться поетапно: 1) компоновання зображення, визначення основних пропорційних співвідношень, підготовчий малюнок для живопису; 2) промальовування загальних колірних і тональних відносин; 3) визначення планів, виявлення форми й обсягу зображення; 4) робота над деталями в контексті загальних

рішень; 5) узагальнення. Час написання етюдів від 3 до 6 год.

Для передачі певного стану природи робляться короткострокові етюдів. У короткостроковому етюдів вирішуються завдання основних тональних і колірних відносин, визначення колориту. Деталізація не передбачається. Треба уважно ставитися до вибору формату зображення – занадто великий може виявитися непродуктивним для рішення завдань з передачі мінливого стану природи. Час виконання загальної майже закінченої роботи від 15 хв. до 1 год.

При виконанні навчальних завдань на пленері наголошуємо студентам, що найважливішою частиною пленерної практики є зображення рослин. Доцільно починати пленер із замальовок гілок дерев, квітів й інших елементів рослинного світу. Перший етап роботи – це композиційне розміщення зображення й побудова. Намічається конструкція гілки, пропорційне співвідношення її частин, пластичний рух форми. Потім виявляються просторові розташування частин, плани зображення. Штрихом або тушуванням проробляються форма гілки, листя. Для мальовничого етюдів рослин найцікавіші квіти, вони привабливі й виразні за кольором. Рекомендуємо починати з нескладних за будовою рослин.

Найважливішим моментом живописного етюдів пейзажу є вибір мотиву. Художник-початківець має знати й враховувати деякі рекомендації при пошуку мотиву та його композиції. При компонованні необхідно враховувати пропорційні відносини всіх частин пейзажу, щоб зображення було природне, виразне й відповідало задуму художника. Звернути увагу на просторові завдання в етюдів, домогтися пластичної виразності окремих частин пейзажу.

Рационально починати писати етюдів з передачі стану неба. Саме погодні умови й висвітлення найбільш цікавих елементів виражається в характері неба, а це визначає стан усього етюдів. Крім того, небо дає рефлекс на землю й ці дві відносини небо-земля визначають колорит етюдів.

Метою написання пейзажу є подальше вдосконалювання професійних навичок в умовах пленеру. Завдання творчої практики в місті мають враховувати специфіку міського пейзажу. Насамперед це стосується композиції малюнка або етюдів. В умовах пленеру пошуки композиції необхідно вести у двох напрямках. Перший – це пошуки цілісної композиції, спрямованої на створення художнього образу із застосуванням правил і засобів композиції. Другий – фрагментарне зображення мотиву або його деталі з акцентуванням виразності зображення і його подальше використання у творчій роботі. У міському пейзажі, де часто

домінують одноманітні форми, необхідно використати такі засоби композиційного задуму як: виявлення центра, розподіл зображення, симетрія й асиметрія, ритм.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Досвід показує, що пленерна практика, це майданчик не тільки для початку самостійної творчої роботи, але і можливість вдосконалювати вміння та навички в образотворчому мистецтві. Навчальна практика «Пленер» дає змогу майбутнім педагогам-художникам простежити тісний взаємозв'язок світу природи і людини, розширити знання про навколишній світ, розвивати пізнавальну і творчу активність, уміння висловлювати свої думки на папері, не боятися помилок, розвивати спостережливість, увагу, закріпити навички роботи з рисунку та живопису.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Беда Г. В. Живопись: Учеб. для студентов пед. институтов по спец. № 2109 «Черчение, изобраз. искусство и труд» / Г. В. Беда. – М.: Просвещение, 1986. – 192 с.
2. Визер В. В. Живописная грамота. Основы пейзажа / В. В. Визер. – СПб.: Питер, 2007. – 192 с.
3. Зайцев А. С. Наука о цвете и живопись / А. С. Зайцев. – М.: Искусство, 1986. – 158 с.
4. Маслов Н. Я. Пленэр: Практика по изобразит. искусству [Учеб. пособие для студентов худож.-граф. фак. пед. ин-тов] / Н. Я. Маслов. – М.: Просвещение, 1984. – 112 с.
5. Музика О. Пленерна практика як важливий компонент підготовки майбутнього вчителя образотворчого мистецтва / О. Музика // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2012. – № 6 (2). – С. 47–52.
6. Семешко Е. Г. Деякі особливості виконання пленерних етюдів як складової художньої освіти / Е. Г. Семешко // Проблеми сучасності: мистецтво, культура, педагогіка: зб. наук. праць / Луган. держ. ін.-т культури і мистецтв; за заг. ред. В. Л. Філіппова. – Луганськ: Вид-во ЛДІКМ, 2010. – Вип. 15. – С. 217–221.
7. Унковский А. А. Живопись. Вопросы колорита / А. А. Унковский. – М.: Просвещение, 1980. – 280 с.
8. Черватюк В. Методичні рекомендації з пленерного живопису для молодих художників / В. Черватюк // Українська академія мистецтва. – 2013. – Вип. 21. – С. 44–51.
9. Черватюк В. Пленерний живопис – невід'ємна складова художньої освіти / В. Черватюк // Актуальні проблеми мистецької практики і мистецтвознавчої науки. – 2010. – Вип. 3. – С. 403–409.
10. Чмелик І. Пленерна практика у Карпатах як важливий чинник професійної підготовки вчителя мистецьких дисциплін / І. Чмелик // Гірська школа Українських Карпат. – 2013. – № 10. – С. 166–168.

REFERENCES

1. Beda, G. (1986). *Zhivopis: Ucheb. dlya studentov ped. institutov po spets. № 2109 «Cherchenie, izobraz. iskusstvo i trud»*. [Painting: Training for students of pedagogical institutes specials. № 2109 «Drawing, art and labor »]. Moscow: Prosveschenie.

2. Vizer, V. (2007). *Zhivopisnaya gramota. Osnovni peyzazha*. [Picturesque diploma. Landscape basics]. SPb.: Piter.

3. Zaytsev, A. (1986). *Nauka o tsvete i zhivopis*. [The science of color and painting]. Moscow: Iskusstvo.

4. Maslov, N. (1984). *Plener: Praktika po izobrazit. iskusstvu [Ucheb. posobie dlya studentov hudozh.-graf. fak. ped. in-tov]*. [Plein air: Practice on the fine arts. Training. A manual for students of art-graphic faculties of pedagogical institutes]. Moscow: Prosveschenie.

5. Muzyka, O. (2012). *Plenerna praktyka yak vazhlyvyi komponent pidhotovky maibutnoho vchytelia obrazotvorchoho mystetstva*. [Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia Plein air practice as an important component of future teacher of fine arts].

6. Semeshko, E. (2010). *Deiaki osoblyvosti vykonannya plenernykh etiudiv yak skladovoi khudozhnoi osvity / E. H. Semeshko // Problemy suchasnosti: mystetstvo, kultura, pedahohika: zb. nauk. prats / Luhan. derzh. in.-t kultury i mystetstv; za zah. red. V. L. Filippova*. [Some features open-air performance studies as part of art education] Luhansk: Vyd-vo LDIKM.

7. Unkovskiy, A. (1980). *Zhivopis. Voprosy kolorita*. [Painting. Questions of color] Moscow: Prosveschenie.

8. Chervatiuk, V. (2013). *Metodychni rekomendatsii z plenernoho zhyvopysu dlia molodykh*

khudozhnykiv. [Guidelines for plein air painting for young artists]. Moscow.

9. Chervatiuk, V. (2010). *Plenernyi zhyvopys – nevidiemna skladova khudozhnoi osvity*. [Plein air painting - an integral part of art education]. Moscow.

10. Chmelyk, I. (2013). *Plenerna praktyka u Karpatakh yak vazhlyvyi chynnnyk profesiinnoi pidhotovky vchytelia mystetskykh dystsyplin*, [Plein air practice in the Carpathians as an important factor in training of teachers of artistic disciplines]. Moscow.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ДАВИДОВ Валерій Миколайович – старший викладач кафедри образотворчого мистецтва та дизайну Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, член Національної спілки художників України.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

INFORMATON ABOUT THE AUTHOR

DAVYDOV Valery Nikolaevich – senior lecturer of the Department of fine arts and design, Kirovograd state pedagogical University named after Volodymyr Vinnichenko, a member of the National Union of artists of Ukraine.

Circle of research interests: professional training of future teachers of fine arts.

УДК 378.016:78

ДЕРМЕЛЬОВА Наталія Миколаївна –

старший викладач кафедри музики і хореографії державного вищого навчального закладу

«Донбаський державний педагогічний університет»

e-mail: natali.dermeleva.64@mail.ru

ПШЕНИЧНИХ Микола Миколайович –

старший викладач кафедри музики і хореографії державного вищого навчального закладу

«Донбаський державний педагогічний університет»

e-mail: natali.dermeleva.64@mail.ru

ФОРМИ І МЕТОДИ МУЗИЧНО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Музично-аналітична діяльність є одним із складників професійної музично-педагогічної діяльності та невід'ємним компонентом професійної підготовки майбутніх учителів музики, оскільки розвинене аналітичне мислення й сформовані музично-аналітичні навички музиканта-педагога дозволяють у повній мірі реалізувати провідну мету музичного виховання с зацікавити молодь надбаннями музичної класики і сформувати у неї основи музичної культури.

Відзначимо, що в теорії і практиці музичної освіти музично-аналітична діяльність

вивчається переважно у зв'язку з предметами теоретичного циклу («Теорія музики», «Аналіз музичних творів», «Гармонія», «Поліфонія» тощо). Проте аналітичні навички використовуються практично в усіх видах діяльності вчителя музики в школі, вміння розкрити зміст музичних творів, усвідомити специфіку різноманітних жанрів та форм актуальні в музично-виконавській діяльності та в опануванні музично-історичних дисциплін, невід'ємних від аналізу творів музичного мистецтва.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Як відомо, науково-теоретичні підвалини аналізу музичних творів були